

Rodin sloven není Francouz, alespoň ne *typický* Francouz, jako Michelangelo není typický Vlach. Mám toho tištěné doklady, jak Francouzům (kteří přece budou lépe než p. Čapek ne-li vědět, alespoň cítit, co je a co není francouzské) zdálo se umění Rodinovo *nefrancouzským* z důvodů, které jsem výše jmenoval.

Jde-li se v rozboru francouzského umění nejhloběji, ke kořenům a posledním prvkům, k *poslednímu a nejšeobecnějšímu jeho rázu* a charakteru, může se ovšem říci s jakýmsi právem o některých (ne všech a ani ne nejvýznačnějších) jeho sochách, že jsou francouzské a národní — ale tato umělecká francouzskost nezáleží, jak se dětinsky p. Čapek domnívá, ani v duchaplnosti, ani v kultu ženského těla a erotiky. Francouzské výtvarné umění je charakterisováno v poslední příčině kultem *logické jasně linie, logickým realismem*, který není bez zvláštní grandiosity — a proto a jen proto lze některá díla Rodinova pokládat za národní: navazuje tu na francouzskou tradici. Ale jinde nepůsobí jasností logické linie, není jasný, ale chaotický a vroucí: působí malebně, masou, světlem a stínem. Jinde navazuje na Michelangela jako jinde na středověk a jinde konečně je *tak svůj a nový, že nenalézáte pro to východiště v historii národního umění*.

A toto poslední je rozhodující.

Rozumí se, že žádný umělec nemůže být nenárodní či beznárodní: nežije ve vzduchoprázdném prostoru, ale na zemi a mezi lidmi. Mezinárodnost jest abstrakce a fantom a ne život. Ale jde o to, co umělec *nového, svého, individuálního* (co předtím v tomto tvaru a složení tu nebylo) *připojil k národnímu a historickému*. U velikých umělců a tvůrců je tento jich vlastní přínos tak veliký, že je odlišuje příkře od toho, čemu se říká národní typ. Dlouho je pociťují jich vlastní krajané jako cizince a nenárodní. Dlouho trvá, než se odkryje, že *obdobné* snahy byly již v bližší nebo vzdálenější minulosti, zapadlé a zapomenuté, a že tito revolucionáři, kteří se bouří proti *dnešnímu* národnímu typu, navazují vlastně na nějakou *starší* přerušenou tradici a pokračují v ní. *Pak teprve*, když jejich novoty a obnovy byly sankcionovány a přijaty a přešly v obecný národní statek, pak teprve *stávají se* národními.

To je též, vlastně teprve *bude* případ Rodinův, poněvadž tento proces není posud ve Francii ukončen.

Ale tím, co přinesl takový genius svého, nového a individuálního, čím vystoupil nad běžný právě průměr a typ národní, — tím činem a tím hrdinstvím je *zjevem všelidským a světovým* a tím náleží *umění celého světa*, jak zní závěr článku p. Suchardova, poněvadž příklad jeho odvahy pozvedá *každé* umění a musí působit *obrodně v každé umění*.

Závěr druhého článku stojí pevně, neotřesen útokem tak ubohým a směšným jako je p. Čapkův.

20., 21. VIII. 1902

Gabriel Mourey: *Des hommes devant la nature et la vie*

Pan Mourey nepěstuje tu pohodlnou a nezávaznou a ovšem i bezvýznamnou kritiku, která vládne u nás v literatuře i ve výtvarném umění a má zde dokonce prestiž modernosti: míním tu kritiku, již je tak zvaná *objektivnost* (nebo vědeckost či psychologičnost atd., jak zní právě běžné heslo) vítanou zástěrou a hledanou maskou pro uměleckou neutralitu, lhostejnost a beztemperamentnost, bezcharakternost a bezosobnost kritisujícího. Objektivnost! Jaká šťastná fráze pro chytráky! Jaká příležitost popsat celé strany a nezaujmut určitě, celé a typické stanovisko k žádnému uměleckému zjevu a k žádné umělecké snaze! A jak superiorně vypadá a s jakým pravým vědeckým aplombem vystupuje takový transcendentně pokojný a klidný kritik! Jak taktně dovede balancovat na svém objektivním provaze! S jakou chladnou a bezvadnou elegancí tancuje mezi vejci! Jak plynný a hladký (vlastnosti, které se líbí vždycky tolik vši čtoucí novinářské i literární luze), jak vlnitý a pružný, jak podkládající a napovídající, jak setměle sugestivní styl může mít, když nemůže nebo nesmí říci jedinou pevnou myšlenku a jediný hotový a rozhodný soud, za který byste ho mohli chytit a přibít. Jaké roztomilé, nezávazné a nezávadné, všem přfjemné uměníčko je taková kritika! Škoda jen, že také o nic významnější a hodnotnější než každá jiná virtuosita a než každé jiné kejklřství.

Pan Mourey není dále také z kritických skeptiků, či jak říkají ve Francii, *diletantů*, kteří proto, že estetika není exaktní vědou, popírají v druhé polovině věty, co řekli v první, zdržují se, jak jen mohou, soudu, a stane-li se jim přece nehoda, že jim vyklouzne z péra něco tomu podobného, vyložili by nebo spíše omluvili by nejraději jeho vznik, podmíněnost a relativitu celou svojí autobiografií.

Způsob, jakým se blíží p. Mourey k uměleckému dílu, má něco *naivního a zbožného, něco nekonečně prostšího, hlubšího a moudřejšího* než jalový filosofující žvást a dialektické chytráctví a kličkování lidí lhostejných a indiferentních: p. Mourey má kult genia, kult uměleckého činu, kult uměleckého heroismu. Panu Moureyovi jsou umělecké otázky *věcí srdce a života*, pan Mourey má k umění *osobní prožitý vztah a poměr*, jehož nenahradí kritikovi nic a nikdo a který sám o sobě znamená nekonečně víc než nejmodernější metoda: p. Mourey je *kritik-básník a kritik-umělec*.

Duševní polarita p. Moureyova, jeho sympatie a antipatie, láska a nenávisť, obdiv a opovržení jsou velmi rozhodné a určité a neobyčejně citlivé: p. Mourey má ve vzácné míře základní *charakterovou* podmínku, bez níž si nedovedu mysliti pravého kritika, — míním mravní rozhodnost a hotovost, s jakou obdivuje a miluje každou odvážnou a poctivou uměleckou snahu po novém, každou vroucí individuální inspiraci, a s jakou odmítá každou konvenci, prostřednost a šablonu, každý široký, oficiální úspěch a žízeň po něm.

Pan Mourey není také z těch autorů, kteří se domnívají, že výtvarná kritika musí a má se obmezovat na popis sujetu a odhad machy a techniky, a kteří nebojí se ničeho víc než psychologické intuice, vedoucí od hmotného k duševnímu, od projevů k silám, a hledající za výtvarníkem také ještě umělce, básníka, tvůrce, lidské srdce, lidský charakter a lidský typ. Soudí naopak, že socha, obraz nebo kresba není jen dílem ruky a oka, ale i nervů, sensibility, srdce, vůle a intelektu, určité a typické organisace nervové i psychické, určitého lidského charakteru, a že kde tyto hlubší

prameny chybí, kde umělecké dílo není k vzlétnutí nasyceno jich vášnivým, magneticky sdílným fluidem, kde je výsledkem pouhé nacvičené hmotné virtuosity, je konečný a poslední dojem chlad, suchost a střízlivost.

Svádí všude technické dílo k těmto jeho ukrytým psychickým zdrojům: všude hledá za malířem ještě člověka, celého a hotového člověka, srdce, charakter, individualitu.

Svrchovaně charakteristický je název knihy: *Lidé před přírodou a životem*. Ano, tyto věčné, nekolsivé hodnoty vládnou jako zastřené, ale všudypřítomná božstva konečným a posledním soudem p. Moureyovým; je tušíte stále na obzoru jeho knihy; před ně vede, před ně stává, jimi měří umělec.

Ve svých studiiích vztyčil všude za umělci i lidi, lidi citící a myslící, vášnivě a trpící, oddané i vzbouřené. Vyvolal to čistě lidské, nervové a psychické teplo, kterým živili svoje dílo a v němž mu dávali zrát od malých zárodků temnou a laskavou prací uměleckého mateřství. Ukázal je ne hotové a dovršené, ale hledající, pracující, tápající, zápasící se sebou i se světem, zneuznané, opomíjené a šlapané, a dal cítiti, jak právě *mravní energii*, kterou vyvinuli v těchto dnech hoře a útisku z posledních kořenů své bytosti, vyrostlo, zesílilo a uzrálo jich dílo.

V několika studiích provedl i krásnou myšlenku, že dal slovo umělcům samým a dal jim vypravovat silným, barevným, teplým a vlhkým slovem charakteristické epizody z jich rozvoje, křížovatky směrů a drah, na nichž se v nejistotách octli, chvíle vnitřních převratů a přerodů. A nejen v těchto kapitolách, ale i jinde má Mourey zvláštní širokou, slavně znící linii, něco, pro co bych ho rád nazval *epickým kritikem*.

V jeho knize jsou strany, nesené heroismem tak spontánním, cudným, samozřejmým a distinguovaným, prostým vši vtíravé rétoriky i všeho moralisujícího pathosu, že budou vždycky lekcí vysoké, čisté a hrdé *umělecké ethiky* vybraným a příbuzným duším, které se budou zapalovati na jich rozhořelém ohni.

Pan Mourey je z těch několika vzácných autorů dnešní Francie, jimž kritika zahrnuje v sobě celou hmotnou i duševní kulturu, jimž je uměleckým a mravním posláním a kteří vidí její cíl a smysl v tom, aby probouzela svědomí svojí uspané a otupené doby.

Jeho kniha je také celým a dokonalým *literárním* dílem. Do služeb svých ideí a názorů dává p. Mourey krásné spisovatelské kvality, kterými vládne jako autor teskné sugestivní lyriky i delikátních románů. Výraz jeho je zároveň reliefní a čisté a ostře rytý i bohatě odstíněný a vlahý skrytými náladovými a emočními zřídly.

Jak jeho literární ressource jsou hluboké a čisté, dovede přesně posoudit, jen kdo ví, kolik literárního umění a jak ryzího zrna třeba k tomu, aby někdo směl pojímat a psát kritiku jako umělecký genre — a neztroskotat se.

Henry David Thoreau: Walden čili Život v lesích

Kniha, jejíž titul jsem nadepsal těmto řádkům, uvádí k nám krásnou a bohatou spisovatelskou individualitu, amerického básníka a filosofa-transcendentalistu, Thoreaua, žáka a přítele sladkého okouzlovatele a ptáčníka duší, Emersona, —

filosofa ne papírovou soustavou a odbornou, nově tvořenou terminologií, ale filosofa, jaký žije dnes již jen v orientálních legendách, „reka a poloboha“, jak chodíval alejemi řeckých platanů a cypřišů nebo hroužil se v přemítavých, zasněných a zkamenělých pózách u vod Gangu do propastí prabytosti, — filosofa, žijícího svoji filosofii a kritizujícího svoji a všechny ostatní soustavy tou jedinou platnou, a ovšem i nákladnou kritikou: životem, — filosofa experimentu den ze dne opakovaného, filosofa mladého, krásného a pružného jako efeb nebo smělého, strašného a bojovného jako zápasník — filosofa, jací kvetli v blažených, pohádkových, dávno mrtvých dobách, kdy filosofie bývala ještě nebezpečnou svůdnicí, jíž se báli nejen stárnoucí a chátrající bozi v pustnoucích chrámech, ale i živé republiky a mocní vladařové, a ne dnešní fosilní a neškodnou mumii, která rozněcuje k senilním láskám skoro vesměs jen impotenci.

Čím víc se začítáte do jeho knihy, tím čistěji a jitrněji vám je. Cítíte na nebeském dechu, který vám ovanul tváře, že tento básník a filosof příplul *ze země mládí*, ze země nekonečně mladší než je jeho mladá vlast, Amerika, ze země, kde se zastavil před tisíciletími čas nebo spíše, kde již odplynul jeho proud, aby, jak krásně se vyjadřuje Thoreau, „zůstala věčnost“: tolik krásné naivní jistoty, víry, poctivosti a hrdinnosti přináší tento člověk do našeho okoralého, ustaralého, skeptického a unaveného světa, a jako všichni rekové žijou vodu, přináší i on svůj dar prostě a bez ceremonielu ve své přílbě, části své běžné všední zbroje, svého všedního oděvu — ve své deníkové knize, vypisující místy do nejmenších podrobností hospodářství a život jeho dlouholetého dobrovolného vyhnanství na rozhraní mezi civilizací a divoštvím, kulturou a přírodou. —

Kniha jeho vypisuje experiment, kterým chtěl si rozřešiti otázku, „nedaly-li by se výhody života civilizovaného spojit s otužilostí divocha“. Chtěl žítí vůbec životem stupňovaným a zmnoženým, směstnati v rám prostoru a času, který vyplňují lidé stěží a s únavou *jedním* planým a řídkým životem, životů *několik*, a to hutných, jadrných a radostných. Chtěl prorazit úzké meze běžného života a názoru o něm na všech čtyřech stranách a dobytí z klaviatury takto rozšířené heroický akord, ježž pomluvači a podezříváči života pokládali za nemožný. Jde do lesů vyzkoušet a ospravedlnit život, a tím, že se mu svěruje s prostotou a důvěrou, odkrývá život před ním dobrovolně své krásy a svá tajemství a proměňuje je i nejhudší kameny a škváry svoje v magická zrcadla, která nestačí pojmut a odrazit nadpozemský lesk krásy a nesmrtnosti, jímž se zažihá.

„Šel jsem do lesů, poněvadž jsem chtěl žítí s rozmyslem, střetnouti se s pravou podstatou života a hleděti, zdali bych se nemohl naučiti tomu, čemu mě naučiti může, abych si v hodinu smrti nemusil říci, že jsem vlastně nežil. Nechtěl jsem žítí něčím, co by nebylo životem — jeť život věc tak vzácná; také jsem nechtěl žítí v odřikání, leč že by to bylo naprosto nezbytno. Přál jsem si žítí hluboko a vyšší v všechem morek života, žítí tak junácky a po spartánsku, abych porazil na hlavu všecko, co není životem, zabratí kosou hodně široký řad a seznouti u samé země, vyzrátí na život a obmezití jej na nejmenší míru, a objeví-li se nízkým, zachytití plnou a pravou jeho nízkost a ukázati jí světu; pakli byl vznešeným, tu poznati jej zkušeností a podati o něm věrnou zprávu.“ A hle zprávu, kterou podává na konci své knihy jako její esenci a smysl: „Buďsi život tvůj jakkoli nízký, pusť se s ním